

Tomaž Šimec

Nekaj praktičnih slovaropisnih vidikov pri sestavljanju nogometnega glosarja

Some Practical Lexicographic Views on Compiling a Football Glossary

Povzetek

V članku avtor predstavlja nekatere dejavnike, ki jih je potrebno upoštevati pri sestavljanju glosarjev oziroma slovarjev, ter jih podpira s primeri iz Slovensko-angleškega in slovensko-nemškega nogometnega glosarja, ki ga je avtor sestavil v okviru diplomske naloge (Filozofska fakulteta, Oddelek za prevajalstvo)

Abstract

The article focuses on some basic factors that shall be considered when compiling a glossary (target audience, type and function of the glossary, selection of lemmata, classification of the field in question, user-friendliness). The guidelines are supported by examples from the author's Slovene-English and Slovene-German Football Glossary.

Osnovno orodje, ki ga pri svojem delu uporabljamo prevajalci, so slovarji. Ker slovarji splošnega jezika v glavnem ne pokrivajo besedišča posameznih strokovnih področij oziroma se ga v nekaterih primerih le dotikajo, je potreba po slovarjih specializiranega jezika zelo velika. Strokovnih področij je zelo veliko, med njimi pa je vsaj v Sloveniji zelo malo takšnih, ki se lahko pohvalijo s slovarjem ali glosarjem lastnega besedišča. Posledica tega je, da pogosto nimamo na razpolago nobenega leksikografskega priročnika, ki nam bi pomagal pri težavah z besediščem strokovnega področja, s katerim se v določenem trenutku ukvarjamo. Prevajalci, ki se pogosteje srečujejo z besediščem določene stroke, ki nima lastnega slovarja, si zato včasih po potrebi sami sestavijo glosar relevantnih izrazov, bodisi za lastno ali za širšo, splošnejšo uporabo.

Sam sem v okviru diplomske naloge (Filozofska fakulteta, Oddelek za prevajalstvo) sestavil

glosar nogometnih izrazov (slovensko-angleški in slovensko-nemški nogometni glosar). V pričujočem članku bom predstavil nekaj svojih izkušenj pri sestavljanju nogometnega glosarja ter najpomembnejše dejavnike in smernice, ki jih poudarja sodobno slovaropisje, in jih je potrebno upoštevati, če želimo delo uspešno zavesti in končati.

Pred začetkom sestavljanja glosarja je zelo pomembno, da določimo, komu oziroma kakšnemu uporabniku bo glosar namenjen. Pri tem se moramo vprašati po maternem jeziku uporabnika, predvsem pa sta pomembna njegovo znanje tujega jezika (jezikovno znanje) ter poznavanje strokovnega področja (enciklopedično znanje). Bergenholtz in Tarp (1995: 21) delita uporabnike glede na te kriterije v štiri skupine: v prvo skupino spadajo ljudje s slabim znanjem tujega jezika in pomanjkljivim poznavanjem strokovnega področja; predstavniki druge skupine obvladajo tuji jezik na vi-

soki ravni, vendar slabo poznajo izbrano strokovno področje; v tretji skupini so uporabniki s slabšim jezikovnim, a dobrim enciklopedičnim znanjem; četrto skupino pa predstavljajo ljudje tako z dobrim jezikovnim kot dobrim enciklopedičnim znanjem. Od teh dejavnikov je npr. odvisno, v katerem jeziku bodo v glosar vključene razlage gesel oziroma če bodo sploh potrebne, ter kakšne in koliko jezikovnih informacij bomo ponudili uporabniku (slovnice informacije, kolokacije, primeri). Nogometni glosar je npr. namenjen strokovnjakom z nogometnega področja (nogometnim sodnikom in trenerjem, nogometašem, športnim novinarjem itd.), zato razlage gesel niso potrebne. Kjer pa sem v glosar vseeno vključil razlage, npr. pri polisemiji, sem jih tako kot druge relevantne informacije podal v slovenščini, saj je glosar namenjen maternim govorcem slovenščine. V primeru, da uporabnik kakšnega gesla vendarle ne razume, si v sili lahko pomaga tudi s tematsko strukturo glosarja (o tem več v nadaljevanju). Tako npr. uvrstitev izraza *pressing* v tematski sklop *taktika in strategija* (oziroma v podsklop *taktika igre v obrambi*) uporabniku pove, da gre za izraz, ki je povezan s taktiko v obrambi. Seveda ta način še zdaleč ni primerljiv z razlago pojmov, vendar se taki primeri v glosarju pojavijo le izjemoma. (V primerih iz *nogometnega glosarja v prvem stolpcu* stoji zaporedna številka gesla, v *drugem slovensko geslo*, v *tretjem in četrtem stolpcu* pa *angleška oziroma nemška ustreznica*).

Primer gesla brez razlage:

103	stranski	linesman
	sodnik	

Linienrichter m.

Primer gesla z razlago:

179	prekršek	1. vse, kar ni v skladu s pravili (npr. neprimerna oprema, napačno vmetavanje, ...): offence 2. samo prekrški nad nasprotnikom (npr. vlečenje, štart s hrbta, nasilna igra, ...): foul
-----	----------	---

1. vse, kar ni v skladu s pravili (npr. neprimerna oprema, napačno vmetavanje, ...): Regelverstoß m., Vergehen n.
2. samo prekrški nad nasprotnikom (npr. vlečenje, štart s hrbta, nasilna igra, ...): Foul n., Foulspiel n.

Poleg uporabnikov je pomembna tudi funkcija glosarja. Glosar je lahko namenjen prevajanju (iz tujega v materni jezik, iz maternega v

tuji jezik, iz tujega v tuj jezik), tvorjenju besedil (v maternem ali tujem jeziku) ali razumevanju besedil (v tujem ali maternem jeziku). Glosar lahko izpolnjuje tudi več funkcij hkrati, vendar je v tem primeru ena funkcija ponavadi nadrejena. Nogometni glosar izpolnjuje več funkcij: namenjen je kot pripomoček pri prevajanju iz slovenščine v tuji jezik oziroma tvorjenju besedil v tujem jeziku (angleščini ali nemščini), lahko pa se uporablja tudi v obratni smeri, torej kot pripomoček za razumevanje angleških ali nemških besedil, vendar je druga funkcija (razumevanje tujih besedil) podrejena prvi, ki ji je tudi prilagojena struktura glosarja.

Oglejmo si tudi, kakšne tipe slovarjev poznamo glede na število in kombinacijo jezikov. Slovarji so lahko eno-, dvo- ali večjezični, pri čemer je prednost večjezičnih, da v enem slovarju združujejo dva slovarja ali več. Kar se tiče kombinacije jezikov pa slovarje razlikujem po tem, ali se uporabljajo samo v eni ali v več smereh. Pomembno je tudi, kateri jezik predstavlja izhodišče slovarja oziroma iz katerega jezika pri sestavljanju slovarja izhajamo. Nogometni glosar, ki je razdeljen na tematske sklope, znotraj katerih so gesla razvrščena abecedno, je namenjen uporabi v slovensko-angleški oziroma slovensko-nemški smeri, s pomočjo abecednega indeksa angleških in nemških ustreznih slovenskim geslom pa se lahko uporablja tudi v obratni smeri, torej kot angleško-slovenski oziroma nemško-slovenski glosar, vendar s spreminjeno funkcijo. Ker je nogometni glosar na-

menjen slovenskemu občinstvu in prevajanju iz slovenščine v tuji jezik, njegovo izhodišče predstavlja slovensko nogometno izrazje, na

podlagi katerega sem zbiral in iskal angleške ter nemške ustreznice.

Sistematična klasifikacija področja, ki naj bi ga pokrival slovar, je obvezen del priprave na sestavljanje slovarja in nadaljevanje dela. Področje sistematično uredimo z namenom, da imamo nad njim čim boljši pregled, da ga ločimo od morebitnih podobnih področij, ter da določimo gradivo, ki bo tvorilo osnovo zbiranju gesel in ustreznice. Kjer je to mogoče oziroma kjer med posameznimi členi vladajo logična razmerja, je najbolj pripravno, da področje klasificiramo po hierarhičnem načelu (nadrejenost, podrejenost). Eno izmed takšnih področij je npr. pravo. Kjer pa to ni mogoče, se sistematična klasifikacija področja najlažje opravi v obliki tematske klasifikacije. Nogometno področje sem tako razdelil v osem tematskih sklopov (*nogometno igrišče, oprema, udeleženci igre, pravila igre, tehnika, taktika in strategija, statistika, tekmovalništvo in njihovi deli*), od katerih sem nekatere po potrebi razdelil še v podsčkope. Posledica tematske strukture glosarja je tudi, da so nekatere gesla v glosarju prisotna dvakrat ali večkrat (tako npr. *rdeč karton* najdemo v tematskih sklopih *oprema, pravila igre in statistika*).

Gesla in ustreznice leksikograf lahko zbira na osnovi lastnega poznavanja področja in v glosar vpletenih jezikov (t.i. introspekcija) ter s pomočjo analize obstoječe literature, s čimer so mišljeni druga podobna leksikografska dela ter strokovni članki, učbeniki, priročniki, enciklopedije itd. Idealno pa je seveda, če je na razpolago korpus oziroma elektronska zbirka pisnih besedil z izbranega po-

dročja. Vsekakor pa je priporočljivo, če že ne nujno, da leksikograf pri delu sodeluje tudi z drugimi strokovnjaki ali se z njimi posvetoje vsaj v primeru težav.

Pri sestavljanju glosarja se je potrebno odločiti tudi, kolikšen del besedišča posameznega strokovnega področja bo glosar pokrival. Na razpolago imamo več možnosti, saj v glosar lahko vključimo a) samo strogo specializirane izraze; b) poleg specializiranih izrazov tudi izraze, ki se v splošnem jeziku ne pojavljajo pogosto; c) vse izraze, ki se na določenem področju pojavljajo redno; ali d) vse izraze, ki se pojavljajo z določeno minimalno pogostostjo (nav. delo: 102-103). Izbira pristopa je odvisna od funkcije slovarja ter potencialnih uporabnikov. Z nogometnim glosarjem sem npr. želel pokriti čim večji del nogometnega besedišča, zato sem vanj poleg specializiranih izrazov (npr. *krilni branilec, conska obramba*) vključil tudi izraze, ki se v splošnem jeziku ne pojavljajo pogosto (npr. *nevarna igra, nešportno obnašanje*), ter izraze, ki so sicer del splošnega jezika, vendar se tudi v nogometnem jeziku pojavljajo pogosto (npr. *tek, brcanje*). Razlog za to odločitev je bila tudi funkcija glosarja, saj je njegova primarna funkcija pomoč pri prevajanju in tvorjenju besedil v tujem jeziku, zato je bil eden izmed mojih ciljev tudi, da bi bila potreba po uporabi slovarja splošnega jezika čim manjša.

Poleg vseh naštetih dejavnikov je pomembno tudi, da glosar temelji na konceptu, ki uporabniku omogoča čim bolj preprosto in hitro iskanje potrebnih informacij (dostop do iskanega gesla in dostop do iskane informacije znotraj

Primer za sopomenko:

4	gol (SIN <i>vrata</i> 27)	goal	Tor n.
27	vrata (SIN <i>gol</i> 4)	goal	Tor n.

Primer za geslo s podobnim pomenom:

139	enajstmetrovka (gl. tudi <i>kazenski udarec</i> 148)	kick from the penalty mark	Elfmeter m.
148	kazenski udarec (gl. tudi <i>enajstmetrovka</i> 139)	penalty kick	Strafstoß m.

Primer za usmerjanje uporabnika k ustreznjšemu geslu:

244	fintiranje	gl. varanje 297	gl. varanje 297
297	varanje	feinting, faking	Fintieren n., Täuschen n.

geselskega članka), premisliti pa je treba tudi, kako bo oblikovan sistem kazalk, ki uporabnika iz določenega mesta usmerja na druga relevantna mesta v glosarju (npr. opozarjanja na sopomenke, usmerjanje uporabnika h geslu s podobnim pomenom, usmerjanje uporabnika k ustreznjšemu geslu). Veliko pomoč pri iskanju gesel oziroma pri gibanju po glosarju uporabniku lahko ponudimo tudi tako, da gesla oštevilčimo (predvsem kadar glosar, tako kot npr. nogometni glosar, v celoti gledano ne temelji na abecedni razvrstitvi gesel, ampak na tematski klasifikaciji celotnega področja).

Primer za sopomenko: Primer za geslo s podobnim pomenom:

V pripravi na sestavljanje glosarja in med samim delom torej ne smemo pozabiti na ome-

njene dejavnike, saj bomo le na ta način zadovoljili potrebe uporabnikov in se približali enemu izmed glavnih ciljev sodobnega slovaropisja, ki je sestavljanje uporabniku čim bolj prijaznih slovarjev.

Viri in literatura

Bergenholtz, Henning, in Tarp Sven, ured. 1995. *Manual of Specialised Lexicography: The Preparation of Specialised Dictionaries*. Benjamins Translation Library, Vol. 12. Amsterdam in Philadelphia: John Benjamins Publishing.

Šimec, Tomaž. 2003. *Slovensko-angleški in slovensko-nemški nogometni glosar*. Diplomsko na-